

Nederlandse Kastelenstichting

Jaarverslag 2012

Nederlandse kastelenstichting

Markt 24

3961 BC Wijk bij Duurstede

T 0343 578 995

F 0343 591 403

E info@kastelen.nl

■ www.kastelen.nl

■ www.kastelenbeeldbank.nl

Jaarverslag 2012

Afbeelding voorzijde: Kasteel Mheer in Limburg. Foto Peter van der Wielen, 2005.

Ontwerp en vormgeving: Alphons te Beek.

© Nederlandse Kastelenstichting, Wijk bij Duurstede, 2013

Inhoudsopgave

Inleiding	■	5
De toekomst van de stichting	■	5
Het jaar van de buitenplaats	■	5
Crisis	■	5
1 Organisatie en Donateurs	■	6
Bestuur en directie	■	6
Financiën	■	6
Begunstigers	■	6
Excursies	■	6
Leerstoel	■	8
2 Projecten	■	10
Kastelenlexicon	■	10
Dag van het Kasteel	■	10
TV-serie Utrecht	■	11
Zuid-Hollandproject	■	11
Kleine Reeks	■	11
3 Acties en bedreigingen	■	12
Bedreigde kasteelplaatsen	■	12
4 Stages en onderzoek	■	13
Stage-onderzoek Kasteelruïnes	■	13
Kastelencanon	■	13
Kastelen en lokale identiteit	■	13
Verdwenen kastelen Groningen	■	13
Overige begeleiding studenten	■	13
Archeologische collecties	■	13
Internationale onderzoeksprojecten	■	14
Kastelenstudiegroep	■	14
Beheersadvies	■	14
5. Extern overleg	■	15
Mariaplaatsoverleg	■	15
Europäisches Burgeninstitut	■	15
Congressen en studiedagen	■	15

6 Publicaties, bibliotheek en documentatie	■	16
Bibliotheek	■	16
Rapportages	■	16
Wetenschappelijke reeks 3	■	16
Kasteelkatern	■	16
7. Bestuur, personeel, vrijwilligers en stagairs	■	17

Inleiding

De toekomst van de stichting

De ontwikkelingen die in 2011 in gang waren gezet, resulteerden in dit jaar in verschillende visies voor de komende jaren. Daarbij kwam aan het licht, dat directie en bestuur zeer uiteenlopende scenario's voorstonden betreffende de toekomst van de NKS en vooral fundamenteel van mening verschilden over de weg die gevolgd diende te worden.

Er werd een extern bureau ingeschakeld om te onderzoeken, op welke wijze de NKS inhoudelijk en financieel de toekomst met een gerust hart tegemoet kan zien. De opzet die in die rapportage werd geschetst, bleek de kloof niet te kunnen dichten. Het gevolg was dat de directeur de NKS heeft verlaten. Het bestuur nam de leiding over, terwijl het personeel de lopende zaken bleef uitvoeren.

Het bestuur zette de deliberaties over de toekomst voort door met verschillende partijen te overleggen over mogelijke samenwerking. Ook werd besloten om binnen afzienbare termijn het kantoor in het historische raadhuis te Wijk bij Duurstede te verlaten omdat het veel meer ruimte bood dan de stichting nodig heeft. Er zijn verschillende alternatieven onderzocht, maar een definitieve keuze voor een nieuwe locatie is nog niet gemaakt. Ondanks deze organisatorische onrust is er dit jaar weer veel tot stand gebracht.

Het jaar van de buitenplaats

2012 was uitgeroepen tot het Jaar van de Historische Buitenplaats en dat was voor de NKS reden zich eveneens te concentreren op buitenplaatsen. In september organiseerden we samen met de Werkgroep Adelsgeschiedenis een congres over vroege buitenplaatsen in de verschillende provincies (dat zal resulteren in een publicatie), de vier nummers van Kasteelkatern waren gewijd aan buitenplaatsen, de medewerkers gaven her en der lezingen over het verschijnsel kasteel en buitenplaats en schreven artikelen over buitenplaatsen, zoals voor de historische vereniging Tussen Vecht en Eem, de Stichting Utrechtse Kastelen, Utrechts Landschap en de Vereniging Oud-Utrecht. De Dag van het Kasteel, gehouden op 28 mei had als thema Van kasteel tot Buitenplaats. Ook in de digitale nieuwsbrief en op de website werd regelmatig aandacht gevraagd voor buitenplaatsen. De tv-serie over het leven op Utrechtse buitenplaatsen kon helaas ook dit jaar geen doorgang vinden, al is er goede hoop dat in 2013 de serie wel gemaakt zal kunnen worden.

Crisis

Financiële problemen liepen als een rode draad door dit jaar. Door de crisis bleek het voor veel fondsen moeilijk om alle aanvragen te honoreren. Vaak was slechts een klein deel van het gevraagde bedrag beschikbaar, waardoor het voor de medewerkers van de NKS noodzakelijk werd steeds vaker een groter aantal fondsen aan te schrijven. Ondanks dat en regelmatige toezeggingen, lukte het lang niet altijd om per project voldoende geld te verzamelen om tot uitvoering over te gaan. Veel projecten liggen dan ook in 'de wacht', in afwachting van vervolgacties bij weer nieuwe fondsen of bedrijven.

Opnieuw zijn in 2013 verschillende stages aangeboden. Dit jaar werd officieel afscheid genomen van de bijzonder hoogleraar kastelenkunde, met een kort symposium en de aanbidding van een wetenschappelijke bundel.

De medewerkers verzorgden diverse wetenschappelijke bijdragen in binnen- en buitenland, schreven artikelen, woonden symposia en congressen bij en voorzagen veel instellingen en individuen van advies.

1. Organisatie en donateurs

Bestuur en directie

Per 1 september 2012 legde mevrouw drs. A. Wielinga haar functie als directeur van de NKS neer. Bestuur en directie concludeerden, dat verdere samenwerking niet realistisch was. In een receptie in de orangerie van Huis Doorn was op 13 september in brede kring afscheid genomen van mevrouw Wielinga nadat zij bijna 25 jaar werkzaam was geweest bij de NKS.

In de bestuursvergadering van 30 mei 2012 trad de voorzitter mr. B.J.M. baron van Voorst tot Voorst af in verband met redenen van persoonlijke aard. Mevrouw drs. G. Loquet verliet het bestuur omdat de vergaderingen steeds moeilijker te combineren bleken met haar werkschema. De vice-voorzitter jhr. mr. R.F.R.M. van Rijckevorsel werd benoemd tot voorzitter.

De heren van der Burg en Geytenbeek werd gevraagd voorlopig aan te blijven, ondanks het feit dat zij beiden al geruime tijd over hun bestuurstermijn heen waren. Het bestuur heeft een lijst van mogelijke kandidaten die in de opvolging moeten gaan voorzien, maar gezien de omstandigheden is gewacht met het oproepen van kandidaten.

Financiën

De al eerder in gang gezette herstructurering van het bureau heeft dit jaar tot een eenmalige extra uitgave geleid welke grotendeels door een sponsor is gefinancierd. De herstructurering heeft een substantiële structurele verlaging van de kosten tot gevolg. Hierdoor komt er een betere dekking van de vaste lasten. Naast de bijdragen van donateurs en structurele sponsors blijft het verkrijgen van projectsubsidies en onderzoeksopdrachten ook in de toekomst een noodzakelijk derde pijler aan de inkomstenkant.

Begunstigers

Opnieuw nam het aantal donateurs licht af, ondanks 32 nieuwe aanmeldingen. We sloten het jaar af met 822 donateurs en 125 leden voor het leven. Naast de folder probeerden we via de website veel aandacht voor kastelen, buitenplaatsen en de NKS te genereren. Technische problemen en de kosten voor nieuwe programmatuur veroorzaakten uitstel van de overgang naar de nieuwe website.

Excursies

Voor de excursies was 2012 een uitstekend jaar. Het lukte de commissie een aantrekkelijk en interessant aanbod aan excursies samen te stellen dat (zoals gewoonlijk) erg in de smaak viel bij de begunstigers. Het programma omvatte een vijftal excursies die plaatsvonden in de maanden april tot en met juni. We begonnen met een bezoek aan Huis Bergh te 's Heerenberg met 32 deelnemers. Het imposante Huis Bergh, een goed voorbeeld van een waterburcht, werd van oorspronkelijk een verdedigingsburcht een fraai slot, met een bijzondere laatmiddeleeuwse kunstcollectie (schilderijen van Vlaamse, Duitse en Italiaanse meesters).

Het tweede kasteel op ons programma was Kasteel Ophemert te Ophemert (50 deelnemers). Het feit dat de meeste mensen dit kasteel nog nooit van binnen gezien hadden, verklaart mede het hoge aantal bezoekers. Kasteel Ophemert wordt voor het eerst genoemd in 1403 en is ontstaan uit een woontoren. In 1844 werd het kasteel door de laatste, vrouwelijke telg uit het geslacht Van Haeften, de toenmalige eigenaars, vermaakt aan haar raadsman, baron Mackay, nazaat van een der oudste Schotse clans.

De combinatie van het recent geopende Kasteel Amerongen te Amerongen en Kasteel Prattenburg te Rhenen was een gouden greep. Hieraan namen 41 begunstigers deel. Kasteel Amerongen, na een jarenlange restauratie weer geopend, dateert uit 1286 en werd na de verwoesting door de Franse troepen in 1673 herbouwd door Godard Adriaan van Reede en zijn vrouw Margaretha Turnor. De geschiedenis van deze familie werd op de muren van dit prachtige kasteel in lichtbeelden vertoond. Ook de tuinen waren een lust voor

Huis Bergh, 's Heerenberg (Gelderland).

het oog. De ontvangst op Prattenburg was hartverwarmend. De eigenaresse, mevrouw Van Asch van Wijck, ontving ons met een kopje thee, waarna wij, gezeten in het koetshuis, een bijzonder informatieve lezing met lichtbeelden kregen. Daarna maakten wij een wandeling, onder andere onder haar bezielende en zeer enthousiaste leiding door het prachtige park en het bijbehorende bos. Prattenburg werd gebouwd in 1887-1890 op de plaats van een voorgaand huis. Vanaf 1694 wordt het kasteel bewoond door opeenvolgende families Van Asch van Wijck.

Kasteel Hillenraad, Swalmen (Limburg).

De dagexcursie naar drie kastelen in Limburg, namelijk Kasteel Hillenraad in Swalmen, Kasteel Nieuwenbroeck in Beesel en Kasteel Geulle in Geulle was een geweldige trekpleister (totaal 49 deelnemers). Het was bijzonder fijn dat wij van de eigenaars, die tevens de bewoners zijn, toegang kregen tot hun woonsteden. Kasteel Hillenraad is een vierkante waterburcht, oorspronkelijk uit de veertiende eeuw. Het is statig en zeer harmonisch gebouwd. Wij werden er ontvangen door de eigenaresse en bewoonster, mevrouw De Guerregravin Wolff Metternich en haar zoon. Na de rondleiding door een gedeelte van het Huis, werd de prachtige tuin verkend. Kasteel Nieuwenbroeck daterend uit midden zestiende eeuw is een omgracht complex en bestaat uit een L-vormig woonhuis met trapgevels. Een vrijstaande poortvleugel met een torenvormig in-

gangspaviljoen vormt de toegang tot het kasteel. De bewoners zijn de heer en mevrouw Ghyczy-von Kempis. Mevrouw Ghyczy is een afstammeling van de eerste Ruijs die het kasteel bezat. Het huidige Kasteel Geulle is een voorburch van het voormalig zeventiende-eeuwse kasteel dat in 1847 werd afgebroken. Het L-vormig gebouw is een geheel omgracht, witgepleisterd huis, nu bewoond door de heer en mevrouw Tonino-Van Rijckevorsel, waarbij mevrouw Tonino een nazaat is van de laatste eigenaar. We kregen ook hier een geweldige inleiding en rondleiding en genoten tot slot van een kopje thee/koffie met een heerlijke punt Limburgse vlaai.

De laatste excursie ging naar Kasteel Nijenrode te Breukelen met een totaal van 47 begunstigers. Nijenrode dat oorspronkelijk een waterkasteel is, betekent 'nieuw gerooide grond' en werd in 1275 gebouwd door Gerard Splinter van Ruwiel aan de toen steeds belangrijker wordende Vecht. Na een onstuimige geschiedenis, gesloopt in 1481 en 1511 en herbouwd in 1632-1642, werd het kasteel in 1930 verkocht aan Jacques Goudstikker, een Amsterdamse kunsthandelaar, die het kasteel openstelde voor het publiek om deze in contact te brengen met allerlei kunstuitingen. Na de oorlog verkocht zijn weduwe kasteel Nijenrode uiteindelijk aan de Stichting Nijenrode, Instituut voor Bedrijfskunde (1950). Later werd de naam Nijenrode Business Universiteit. Het was bijzonder fijn dat er ook op dit commercieel uitgebate kasteel ruimte was voor een excursie van de Nederlandse Kastelenstichting.

Hans Janssen na ontvangst van zijn exemplaar 'Ambitie in Steen' (zie ook p.16).

Leerstoel

Officieel met een symposium in Wijk bij Duurstede, waar alle 'leerlingen' van Hans Janssen, de Nederlandse kasteeldeskundigen, de medewerkers en vrijwilligers van de NKS, belangstellenden en NKS-donateurs waren uitgenodigd, werd afscheid genomen van de hoogleraar kastelenkunde, die in september 2011 met emeritaat was gegaan.

Na het formele deel, met toespraken van voorzitter en oud-directeur, werd de feestbundel *Ambitie in Steen* aan de verraste emeritus aangeboden. Toen volgde een lezing van de heer Hermans over nieuw kasteelonderzoek. Na een geanimeerde receptie werd door een aantal betrokkenen aan een door de scheidende

hoogleraar aangeboden afscheidsdiner deel genomen. De afscheidsbundel is behalve bij de NKS ook in de handel verkrijgbaar. Over voortzetting van de leerstoel werd overleg gepleegd. Gedurende 2012 begeleidde de emeritus-hoogleraar nog een viertal promovendi die deels in 2013 en deels later zullen promoveren op een castellogisch onderwerp.

Ben Olde Meierink, Fred Vogelzang en de scheidende hoogleraar, als wetenschappelijke adviseur van de NKS, zijn gestart met verkennende gesprekken over samenwerking met de leerstoel landschapsgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen, waartoe sinds 2012 ook de bijzondere leerstoel buitenplaatsen en landgoederen behoort, die wordt bezet door prof. dr. Y. Kuiper. Olde Meierink en Vogelzang waren aanwezig bij de inauguratie van de nieuwe hoogleraar.

In het kader van het themajaar Jaar van Buitenplaats 2012 organiseerden de NKS en de Stichting Adelsgeschiedenis een bijzonder congres over de buitenplaatsen in de Gouden Eeuw op de buitenplaats Groeneveld in Baarn, een locatie die door SBB werd aangeboden. Twaalf sprekers behandelden de buitenplaatsen in de verschillende provincies, vanuit uiteenlopende disciplines als bouwgeschiedenis, regionale geschiedenis, tuin- en landschapsgeschiedenis, interieurgeschiedenis, politieke geschiedenis. Fred Vogelzang behandelde de buitenplaatsen in de provincie Utrecht, Ben Olde Meierink nam de provincie Gelderland voor zijn rekening. Naast Yme Kuiper hield ook Ben Olde Meierink een inleiding op het thema vanuit een geografisch en architectuurtypologisch gezichtspunt en leidde de einddiscussie.

Het symposium was een succes en telde 90 deelnemers terwijl verschillende geïnteresseerden moesten worden teleurgesteld.

2. Projecten

Kastelenlexicon

Het kastelenlexicon is een omvangrijke digitale kastelendatabase waarin de gegevens zijn opgenomen van ongeveer 2500 bestaande, gedeeltelijk bewaarde of verdwenen kastelen. Het grootste deel van het kastelenlexicon bestaat uit objecten waarvan monumentgegevens, archeologische gegevens, basisgegevens, literatuur etc. zijn genomen. De data zijn zeer waardevol voor planologische beslissingen, zeker sinds 1 januari 2012 de cultuurhistorie een verplicht onderdeel is van de bestemmingsplannen. Ook zijn data belangrijk voor het behoud van kastelen en in het bijzonder van kasteelterreinen. Daarnaast zijn de gegevens belangrijk voor het wetenschappelijk onderzoek, nu ze vlakdekkend beschikbaar zijn voor onderzoekers.

Rond 1200 objecten zijn volledig of vrijwel volledig opgenomen, hoewel actualisering door voortgaand onderzoek nodig blijft. Voor de provincie Friesland is een bestand van 800 objecten beschikbaar dat via HISGIS digitaal toegankelijk is en nu verder wordt bewerkt. Een onderdeel van het Lexicon was het onderzoek naar kasteelplaatsen in Zuid-Holland, dat begin 2012 werd afgerond.

De NKS heeft samen met de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland in persoon van de heer J. Kuipers gewerkt aan het kastelenlexicon voor Zeeland. In 2010 kreeg de NKS een subsidie van de Provincie Zeeland om de eilanden Walcheren en Zuid-Beveland alsmede Zeeuws-Vlaanderen te voltooiën. Het project diende evenals de voorgaande jaren uitgevoerd te worden in samenwerking met het SCEZ. Vanwege de beperkte tijd van de heer Kuipers en problemen over de kwaliteit van aangeleverde gegevens stagneerde de voortgang. De situatie verbeterde door de komst van de archeoloog J. Jongepier in april 2012. Relatief snel werkte hij zich in. Door de NKS-medewerkers is een uitgebreid redactioneel commentaar geleverd op de stukken. Het onderdeel topografie en archeologie was voldoende, maar de onderdelen bouwhistorie en bezitgeschiedenis voldeden helaas niet aan de standaard die de NKS en de redactie van het project nastreven. Voortgang en handhaving van hoge en constante kwaliteit bleven een voortdurende zorg voor de NKS.

Dit jaar werd door de vrijwilliger John Wendrich voortvarend gewerkt aan de provincie Limburg, terwijl door ziekte de aanvulling en actualisering van de provincie Friesland is vertraagd. Inmiddels is de noordelijke helft van Limburg voltooid.

Door Martijn van der Kaaij is samen met de redactie en de bureau-coördinator gewerkt aan een presentabele website, die in 2013 voor het publiek beschikbaar moet komen.

In 2013 zal een groot deel van de database op internet toegankelijk zijn. De ligging van objecten is op Google-Maps vastgelegd. Hierdoor was het mogelijk de verspreiding van kastelen in samenhang met de omgeving te bestuderen.

De coördinatie van het project was in handen van Ben Olde Meierink, de bureau-coördinatie lag bij Marjolijn Saan, tijdens haar ziekte waargenomen door Wendy Landewé en Martien Verdenius.

De redactie, bestaande uit Hans Janssen (voorzitter), Marjolijn Saan, Ben Olde Meierink, Taco Hermans en Wendy Landewé, kwam maandelijks in Amersfoort of Utrecht bijeen en becommentarieerde een vijftigtal formulieren.

Dag van het Kasteel

Thema dit jaar was: Van Kasteel tot Buitenplaats. Het aantal deelnemende kastelen en buitenplaatsen bedroeg 62, het aantal bezoekers wordt geschat tussen de 50.000 en 70.000. Dat aantal was iets lager dan vorig jaar, maar dat had veel te maken met het enorm mooie weer, dat veel mensen naar de stranden en de natuur in trok.

Veel buitenplaatsen zijn begonnen als middeleeuws kasteel. Na de middeleeuwen werden veel grimmige burchten omgevormd tot een comfortabele historische buitenplaats. Prachtige parken en tuinen omringden het huis en boden de eigenaren een aangenaam verblijf in de natuur. Veel van die buitenplaatsen en

kastelen waren opengesteld en boden vaak een extra programma aan met muziek, optredens, living history, tentoonstellingen en rondleidingen. Financieel werd de dag mede mogelijk gemaakt door verzekeringsmaatschappij Donatus.

Televisieserie Utrecht

Voor de geplande tv-serie met RTV Utrecht over het leven op Utrechtse buitenplaatsen werd opnieuw aan fondsenwerving gedaan. Dit jaar werd een groot aantal fondsen benaderd. Voldoende fondsen reageerden positief om een aangepaste reeks uitzendingen te maken. Omdat niet het volledige bedrag is binnengehaald, is overlegd met RTV Utrecht en de producent over alternatieve invullingen. In de lente van 2013 krijgt een en ander handen en voeten.

Zuid-Hollandproject

Het onderzoek naar kasteelplaatsen in Zuid-Holland werd begin 2012 afgerond met een tweede expertmeeting, waarna alle gegevens van de inventarisatie en bijbehorend project werden overhandigd aan de opdrachtgever, de Provincie Zuid-Holland. Zij zal verder zorg dragen voor publicatie.

Kleine Reeks

Na de succesvolle afronding van het boek over Zoelen zijn er onderhandelingen geopend met Amerongen en een buurtvereniging in Ede over vervolgdelens in de reeks over respectievelijk kasteel Amerongen en huize Kernhem. In beide gevallen werd het initiatief enthousiast begroet maar vanwege de economische situatie bleek het onmogelijk de benodigde financiën rond te krijgen. Ook een tweede poging in Amerongen was niet succesvol. Nu wordt daar met behulp van vrijwilligers een eerder boekwerk heruitgegeven, met enige aanpassingen. In Kernhem zal een nieuwe poging gedaan worden om fondsen te werven. Dat is de taak van de buurtvereniging, de NKS is inhoudelijk verantwoordelijk.

Ook met Slot Doddendaal en kasteel Heeze zijn zulke onderhandelingen geweest en ook daar is het niet gelukt, voldoende financiële basis te vinden. Aan het einde van het jaar werd over een deeltje over Herinckhave gesproken. Die gesprekken lopen nog.

3. Acties en bedreigingen

Bedreigde kasteelplaatsen

Door de aanhoudende crisis is een aantal infrastructurele projecten en bedrijfs- en woningbouwlocaties niet tot ontwikkeling gekomen. Een ongunstige ontwikkeling rond het Huis Ootmarsum in de gemeente Dinkelland kon met behulp van zeer omvangrijke aandacht in de pers worden vermeden. De bouw van een appartementencomplex op de ruïne van kasteel Heusden kon samen met omwonenden worden voorkomen. Helaas was het behoud van de ronde burcht met meervoudig grachtenstelsel van Oud-Alkemade in gemeente Teijlingen slechts deels succesvol. Nadat onderzoekers van de historische vereniging Warmond door middel van nauwgezet archiefonderzoek de middeleeuwse geschiedenis van het object hadden onderzocht en het object gelokaliseerd, is gepoogd de bestaande plannen voor de aanleg van een boerenjachthaven aan te passen. Door de reeds verleende vergunningen en onvoldoende deskundigheid op het gebied van kastelen van externe archeologische adviseurs bleek dat echter niet mogelijk. Tijdens de werkzaamheden voor de aanleg van een jachthaven kon door de RCE een deel van de kasteelplaats worden onderzocht. De aangetroffen bodemsporen pasten geheel in het model van het door de NKS begeleidde onderzoek naar burchten met meervoudige grachtenstelsels.

Weinig succesvol was het bezwaar dat de NKS aanvoerde tegen de aantasting van de omgeving van kasteel Arcen. In najaar 2012 werden door de Staatssecretaris van Cultuur plotseling grote kortingen op de budgetten van de opengestelde rijkskastelen en -ruïnes doorgevoerd, waardoor deze niet langer voor publiek toegankelijk konden blijven. De opengestelde ruïnes van Teijlingen, Brederode en Voorne moesten worden gesloten en het personeel ontslagen. Ook de extreme grote kortingen op de subsidies van Doorn en Loevestein heeft ingrijpende gevolgen, ondanks de grote weerstand bij het publiek en aandacht in de landelijke en regionale pers, radio en TV en in het geval van Doorn ook bij belangrijke nieuwsprogramma's in het buitenland. Helaas kon ook bezwaren van de minister van Cultuur van Duitsland en andere belangrijke buitenlandse wetenschappelijke contacten, door de NKS geïnitieerd, geen oplossing bieden. Van het kasteel Doorn moest aan het eind van het jaar het personeel grotendeels worden ontslagen en zal het kasteel met behulp van vrijwilligers in 2013 zeer beperkt opengesteld zijn.

Door het vertrek van de directeur moest de NKS-inzet voor het behoud van kastelen sterk worden ingeperkt. Een niet onbelangrijke rol speelden, vooral op publicitair gebied, Kasteelkatern, de Digitale Nieuwsbrief van NKS, de websites en nieuwe media als Facebook en LinkedIn. Dat maakte het mogelijk aandacht te vragen voor bedreigingen. Grote steun ondervindt de stichting daarbij van de Werkgroep Bedreigde Kastelen en Buitenplaatsen, die diverse acties ondernam. Ben Olde Meierink heeft daarin vanwege de NKS zitting.

4. Stage en onderzoek

Stage-onderzoek Kasteelruïnes

Na de eerder uitgevoerde kwalitatief opgezette onderzoeken onder beheerders, bezoekers en omwonenden van kasteelruïnes in Nederland is dit jaar een vervolgonderzoek gestart op kwantitatieve basis. In samenwerking met de Faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht, in de personen van Bouke van Gorp en Thijs Konijnendijk, is een grootschalig onderzoek opgezet om ten eerste de uitkomsten van het kwalitatieve onderzoek te verbreden en ten tweede te pogen te onderzoeken waarom mensen géén ruïne bezoeken. Door een aantal studenten is op vier locaties in Nederland op verschillende thema's een vragenlijst uitgezet en zijn enquêtes gehouden. De uitkomsten van deze duizenden gegevens zijn vervolgens geanalyseerd. De verschillende deelrapporten zijn via de website van de NKS te raadplegen. De studenten hebben in Wijk bij Duurstede voor medewerkers van de NKS, bestuursleden en kasteeldeskundigen hun bevindingen gepresenteerd. Het onderzoek krijgt nog een vervolg in de vorm van een synthese van alle deelonderzoeken.

Kastelencanon

Eind 2011 startte stagiaire Amra Sahbaz haar onderzoek naar een kastelencanon en zij rondde dit onderzoek in 2012 af. Daartoe ondervroeg zij deskundigen op het gebied van kastelen en buitenplaatsen, canons, educatie en publieksbereik. Haar bevindingen werden in een rapport neergelegd. Dat rapport zal in 2013 digitaal via de website beschikbaar komen.

Kastelen en lokale identiteit

Stagiaire Andrea Kramer van de afdeling publieksgeschiedenis van de Universiteit van Amsterdam deed onderzoek naar de rol van kastelen in de vorming van de lokale identiteit. Daartoe deed ze in verschillende dorpen onderzoek onder bewoners naar hun beleving van de rol van het kasteel in de beeldvorming van het dorp. Haar onderzoek resulteerde in een masterscriptie, te raadplegen via de website van de NKS. Zij presenteerde haar gegevens op een studiebijeenkomst in Wijk bij Duurstede.

Verdwenen kastelen Groningen

De studente archeologie Diana Spiekhout (RUG) heeft zich in 2012 bezig houden in het kader van haar masterscriptie met de verdwenen kastelen in het Gorecht van Groningen in de periode twaalfde-veertiende eeuw. Het onderzoek dat behalve door de universiteit ook door de NKS werd begeleid, betrof een fors aantal kastelen met meervoudige grachten stelsels in hun geografische en politiek-geografische context. Het onderzoek werd vanuit de NKS gepresenteerd als poster op het congres Chateau-Gaillard in Denemarken in augustus 2012 en werd gepubliceerd in kasteelkatern.

Overige begeleiding studenten

Het onderzoek van Eline van Rossum, UvA, werd door ziekte vertraagd, maar gaat gestaag verder. Een aantal stagekandidaten kwam op gesprek, maar kozen uiteindelijk voor een ander onderwerp. Henk Hoogendoorn koos voor een onderzoek naar eind-negentiende eeuwse buitenplaatsen van de gebroeders Van Nieukerken. Een samenvatting daarvan zal in Kasteelkatern worden gepubliceerd.

Archeologische collecties

Evelyn Kornalijnslijper zette haar onderzoek naar archeologische collecties in kasteelmusea voort. Ze ondervroeg daartoe medewerkers en bezoekers van een aantal kasteelmusea. Afronding wordt in 2013 verwacht.

Internationale onderzoeksprojecten

In mei is samen met de universiteit van Groningen en instituten uit Groot-Brittannië, Duitsland, Finland en Portugal een onderzoeksaanvraag ingediend in het kader van het HERA-project, waarbij geen eigen bijdrage van de participanten werd verwacht. Het thema was buitenplaatsen en landgoederen in de periode 1750-1850 in Europese context. Door het grote aantal aanvragen is het project niet gehonoreerd.

De in 2011 ingediende aanvraag voor een Europees vierjarig onderzoeksproject naar Kastelen met een internationale uitstraling waaraan een tiental Europese landen onder leiding van het Europaische Burgen Institut in Braubach (D) meededen, gooide zeer hoge ogen, maar werd op het laatste moment niet gehonoreerd. Er is met medeneming van het commentaar van de EU een nieuwe aanvraag geformuleerd, waarbij kastelen en handel centraal staan. Het is inmiddels samen met veertien andere Europese landen ingediend.

Contact met het wetenschappelijk onderwijs

Ben Olde Meierink was zoals jaarlijks gebruikelijk weer betrokken bij de selectie van de studenten voor studierichting erfgoedstudies aan Universiteit van Amsterdam. Met de nieuwe in Groningen opgerichte leerstoel, buitenplaatsen en landgoederen, wordt intensief samengewerkt bij de voorbereiding van het onderwijs. Door de NKS zal in 2013 een gastcollege worden gegeven.

Kastelenstudiegroep

De Kasteelstudiegroep is een informeel overleg van archeologen, historici, bouwhistorici en mediëvisten die betrokken zijn bij het kastelenonderzoek in Nederland. Bij de organisatie is de NKS sinds 2005 nauw betrokken. In de bijeenkomsten die elke drie maanden op de zaterdagmiddagen plaats vonden, werd het lopende onderzoek gepresenteerd maar werden bedreigingen van kastelen en kasteelterrein vastgesteld. Ben Olde Meierink hield op de meeste studiemiddagen een presentatie van actuele zaken en over nieuw onderzoek.

Beheersadvies

Op aanvraag van een juridisch bureau is de NKS benaderd om advies te geven inzake het dagelijks beheer van een kasteel en de bijbehorende personele invulling. Helaas is het onderzoek uitgesteld door ziekte van betrokkenen.

5. Extern overleg

Mariaplaatsoverleg

Het Mariaplaatsoverleg is een informeel overleg onder voorzitterschap van de KNOB dat sinds ongeveer tien jaar samenkomt in Utrecht op de Mariaplaats, waarin landelijke erfgoedinstellingen en verenigingen als Menno van Coehoorn, Vereniging van Bouwhistorici, Cascade 87, Stichting het Nederlandse Interieur, NKS en anderen deelnemen.

Europäisches Burgeninstitut

Ben Olde Meierink heeft zitting in het Kuratorium van het *Europäisches Burgeninstitut* in Braubach. Met dit instituut wordt intensief samengewerkt, waaronder bij internationale subsidieaanvragen. Ben Olde Meierink heeft bovendien zitting in het dagelijks bestuur van de wetenschappelijke raad van onze zustervereniging, de Deutsche Burgen Verein, waarin een tiental landen is vertegenwoordigd. Hij is vanuit deze positie nauw betrokken bij het project Ebidat, een Europese kastelendatabank, waaraan ook vanuit het Kastelenlexicon Nederland een bijdrage is geleverd.

Congressen en studiedagen

Ben Olde Meierink nam deel aan het achtdaags congres van Chateau Gaillard in Denemarken waar het thema Kastelen en grenzen centraal stond. Het was tegelijk het afscheid van de wetenschappelijk adviseur van de NKS, Hans Janssen, als president van dit in 1962 opgerichte internationale congres. Tijdens het congres werd de congresbundel van het door de NKS in 2010 georganiseerde congres gepresenteerd. De beide wetenschappelijke adviseurs van de NKS gaven lezingen op het congres: Janssen over de kastelen op de grenzen van het Sticht en Oversticht, Hermans samen met Bas Aarts, lid van de begeleidingscommissie van het kastelenlexicon, over kastelen in Brabants-Hollands grensgebied. Namens de NKS werd door Ben Olde Meierink een door de stagiaire Dianne Spiekhout gemaakte poster over kastelen in het Gorecht van Groningen gepresenteerd.

Ben Olde Meierink nam deel aan het interne congres van de Wetenschappelijke Raad van Deutsche Burgen Verein en het Junges Forum alsmede aan het Congres van de Wartburggesellschaft in Eisenach rond het thema kastelen en dieren. Dit laatste was vooral van belang vanwege de betrokkenheid van de NKS bij een onderzoeksproject over koetshuizen en paardenstallen op buitenplaatsen.

Olde Meierink nam deel aan een in het kader van het Jaar van de Buitenplaats georganiseerde expert-meeeting over definiëring van het begrip de buitenplaats op het Huis Hoevelaken. Door Vogelzang en Olde Meierink werd deel genomen aan verschillende symposia georganiseerd door het comité Jaar van Buitenplaats 2012 op de buitenplaatsen Amerongen, Middachten, Beeckesteijn en Geldrop. Met de organisatoren van het Jaar van Buitenplaats is regelmatig overleg geweest

Vogelzang sprak op een studiedag van het Gelders Genootschap in maart over kastelen en buitenplaatsen in Gelderland, gaf in juli een korte toelichting voor het Utrechts Landschap over Beerschoten, in augustus een lezing over kastelen en buitenplaatsen voor de summerschool in Pijnacker en in september in Zeist een lezing voor het Zeister Historisch Genootschap over buitenplaatsen in Zeist.

6. Publicaties, bibliotheek en documentatie

Bibliotheek

Net als voorgaande jaren zijn er ongeveer dertig monografieën toegevoegd aan de bibliotheek. Veel boeken worden verkregen als recensie-exemplaar. De collectie Renaud is verder geïntegreerd in de bestaande documentatie, dit alles met behulp van vrijwilligers. De collectie kasteeldocumentatie wordt aangevuld via google-alert en door bijdragen van vrijwilligers. Het probleem blijft dat er zo'n groot aanbod van informatie is, dat niet alles binnen de beschikbare tijd kan worden verwerkt.

Rapportages

Van de stageonderzoeken naar ruïnes in Nederland verscheen dit jaar de digitale versie van Michiel van Ginckel. De deelrapporten van het kwantitatieve onderzoek zijn ook via de website raadpleegbaar.

Wetenschappelijke reeks 3

Dit jaar verscheen *Ambitie in Steen*, naar aanleiding van het emeritaat van NKS-hoogleraar Hans Janssen. De redactie bestond behalve uit de wetenschappelijke medewerkers uit Wendy Landewé en Bas Aarts.

Kasteelkatern

Het tijdschrift van de NKS, *Kasteelkatern*, verscheen dit jaar weer vier maal, met een totale omvang van 80 pagina's. Er komen regelmatig tevreden reacties van lezers. Vooral de bijdragen die betrekking hebben op de Tweede Wereldoorlog krijgen de gemoederen in beweging. Het blad wordt ook digitaal aangeboden, via de website van de NKS. Behalve aan activiteiten van de NKS wordt aandacht besteed aan ontwikkelingen in kasteel-land, het kasteelonderzoek, bedreigingen, nieuwe uitgaven en actualiteiten. Het tweede nummer was traditioneel gewijd aan de Dag van het Kasteel.

De website geeft een volledige lijst van publicaties door de medewerkers van de NKS.

Deel 3 van de Wetenschappelijke Reeks.

7. Bestuur, personeel, vrijwilligers en stagiairs

Bestuur

Jhr.mr. R.F.M.R.M.van Rijckevorsel
Mr. J.A. Moolenburgh
Ing. E.A. Geijtenbeek
Ir. C.J.M. van der Burg
Drs. C.J. Kalden

vice-voorzitter
penningmeester
secretaris

Wetenschappelijk adviseurs

Prof. drs. H.L. Janssen

emeritus-hoogleraar Materiële Cultuur van de Middeleeuwen in het bijzonder van de kastelen aan de Universiteit Leiden
Kastelendeskundige RCE

Ir. T. Hermans

Directie

Mw drs. J.M.M.Wielinga

directeur, redactie Kasteelkatern (tot september)

Het kantoor

Drs. B. Olde Meierink
Mw drs. M. Saan
Mw M. Verdenius
Mw M. Verhoekx BA
Dr. F. Vogelzang

hoofd onderzoek, coördinatie SKLN
bibliothecaris, bureaucoördinatie SKLN
officemanager
wetenschappelijk medewerker SKLN
projecten, wetenschap, kasteelkatern, stagebegeleiding

Vrijwilligers

A.A.M. te Beek

beeldbank, databank, digitalisering fotoarchief, vormgeving publicaties

R. Bergmans

excursies

Mw. F. Cuppers

bibliotheek

Mw. G. Henken

digitale nieuwsbrief, website

Drs. M. van der Kaaij

automatisering database en website

F. Hijzeler

project Groningen SKLN

Drs. J.W. van den Heuvel MA

project Groningen SKLN

W.W. de Nijs Bik

organisatie ondersteuning

Mw T. van Rossum-Kuijpers

catalogisering bibliotheek

W. Stokman

boekhouding

Mw L. Stroband-Heinemann

excursies

J.M.L. Voets

databank, catalogisering

J.H. Wendrich

project Limburg SKLN

Mw drs. L. Wessels

redactie Kasteelkatern

Stagiairs

Stefan Aarts	ruïneonderzoek
Sven Beekers	ruïneonderzoek
Sander Boelens	ruïneonderzoek
Ruud Bosch	ruïneonderzoek
Marjan Broekhuizen	ruïneonderzoek
Tessa Claessen	ruïneonderzoek
Dewi van Deurzen	ruïneonderzoek
Rob van Dijk	ruïneonderzoek
Lennert Elling	ruïneonderzoek
Jorrit Geertjes	ruïneonderzoek
Jilli-jan de Groot	ruïneonderzoek
Mindy den Harder	ruïneonderzoek
Maarten Holdinga	ruïneonderzoek
Elisa Hoogland	ruïneonderzoek
Bram van de Hulst	ruïneonderzoek
Julia de Jong	ruïneonderzoek
Jacob Knegt	ruïneonderzoek
Robin Knuivers	ruïneonderzoek
Iris Koppert	ruïneonderzoek
Marjolein Koornstra	ruïneonderzoek
Andrea Kramer	kastelen en identiteit
Evelyn Kornalijnslijper	collectie Renaud, archeologische collecties op kastelen
Martine Land	ruïneonderzoek
Leoniek van Leeuwen	ruïneonderzoek
Margriet Metselaar	ruïneonderzoek
Valerie Noordink	ruïneonderzoek
Laurien Petri	ruïneonderzoek
Chris Pieterse	ruïneonderzoek
Amra Sabhaz	canononderzoek
Marijn Schenk	ruïneonderzoek
Lisanne Sluis	ruïneonderzoek
Diana Spiekhout	kastelen met meervoudige grachtenstelsels
Meili Xia	ruïneonderzoek
Josien Westgeest	ruïneonderzoek
Christiaan van der Ziel	ruïneonderzoek